

Лариса Виногородська

к.і.н., старший науковий співробітник
Інституту археології НАН України
м. Київ

АРХЕОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ НА ТЕРИТОРІЇ ДОМІНІКАНСЬКОГО МОНАСТІРЯ У м. ВІННИЦЯ

Стаття присвячена археологічним дослідженням на пам'ятці національного значення XVII-XVIII ст. під назвою «Мури» до складу якої входять споруди двох католицьких монастирів: Єзуїтського і Домініканського. Розкопані під час досліджень залишки споруд кінця XV-XVI ст., муру XVI ст. та підземних ходів і споруд виритих у матеріку дозволяють говорити про активне заселення цієї території вже з кінця XV-XVI ст.

Ключові слова: монастир, мури, матеріальна культура, підземні ходи.

Споруди Єзуїтського і Домініканського монастирів, пам'ятки національного значення у м. Вінниця, що являють собою єдиний оборонний комплекс XVII-XVIII ст., є унікальним явищем в історії монастирського будівництва на теренах України. Комплекс знаходиться у центральній частині міста, навпроти колишнього ринку і обіймає квартал між сучасними вулицями Соборної, Полини Осипенко, Володарського і Шолом Алейхема (рис. 1). Розміщений на високій частині правого берегу Південного Бугу він являв собою домінуючу точку у соціально-планувальній структурі Нового міста.

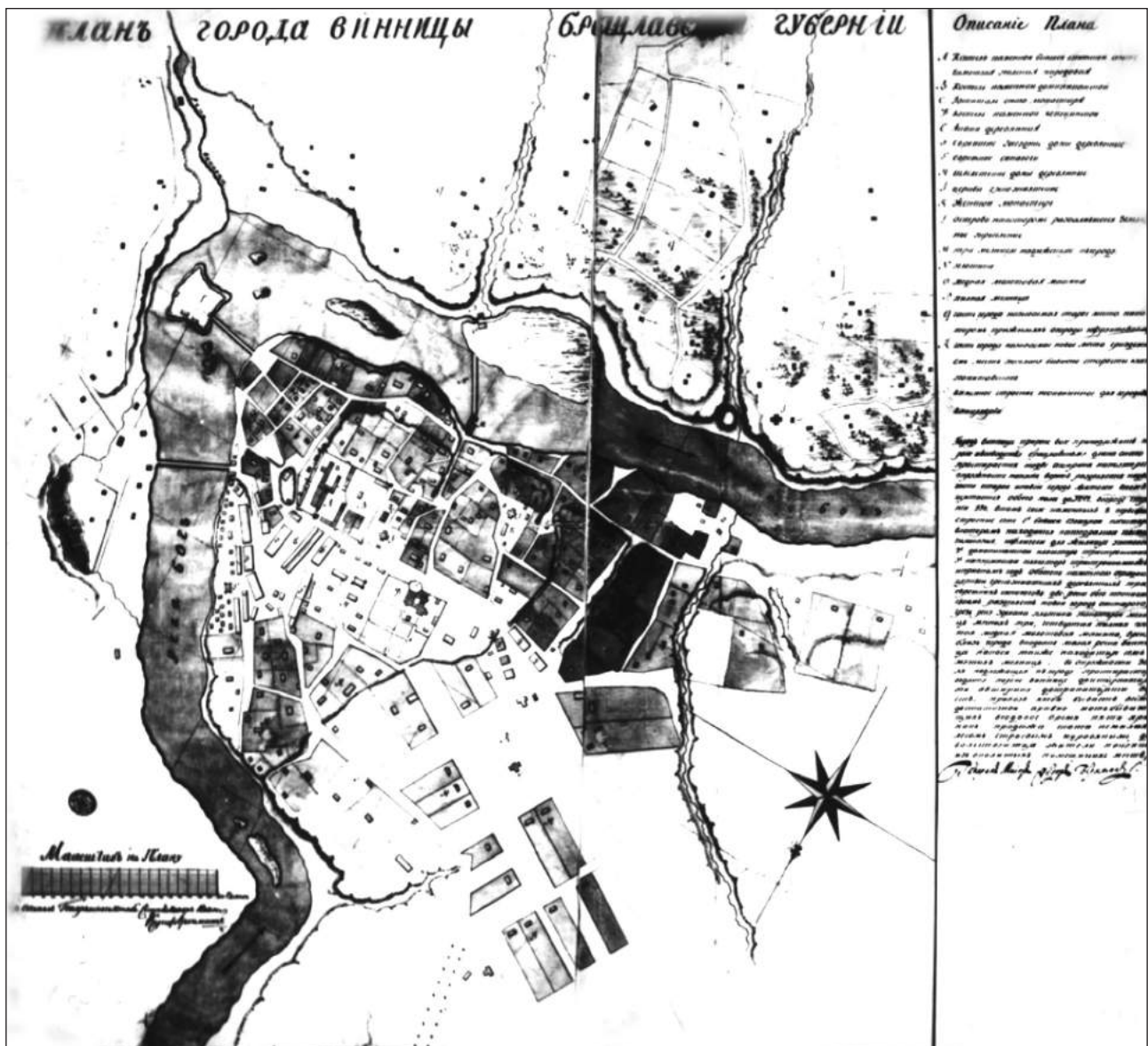
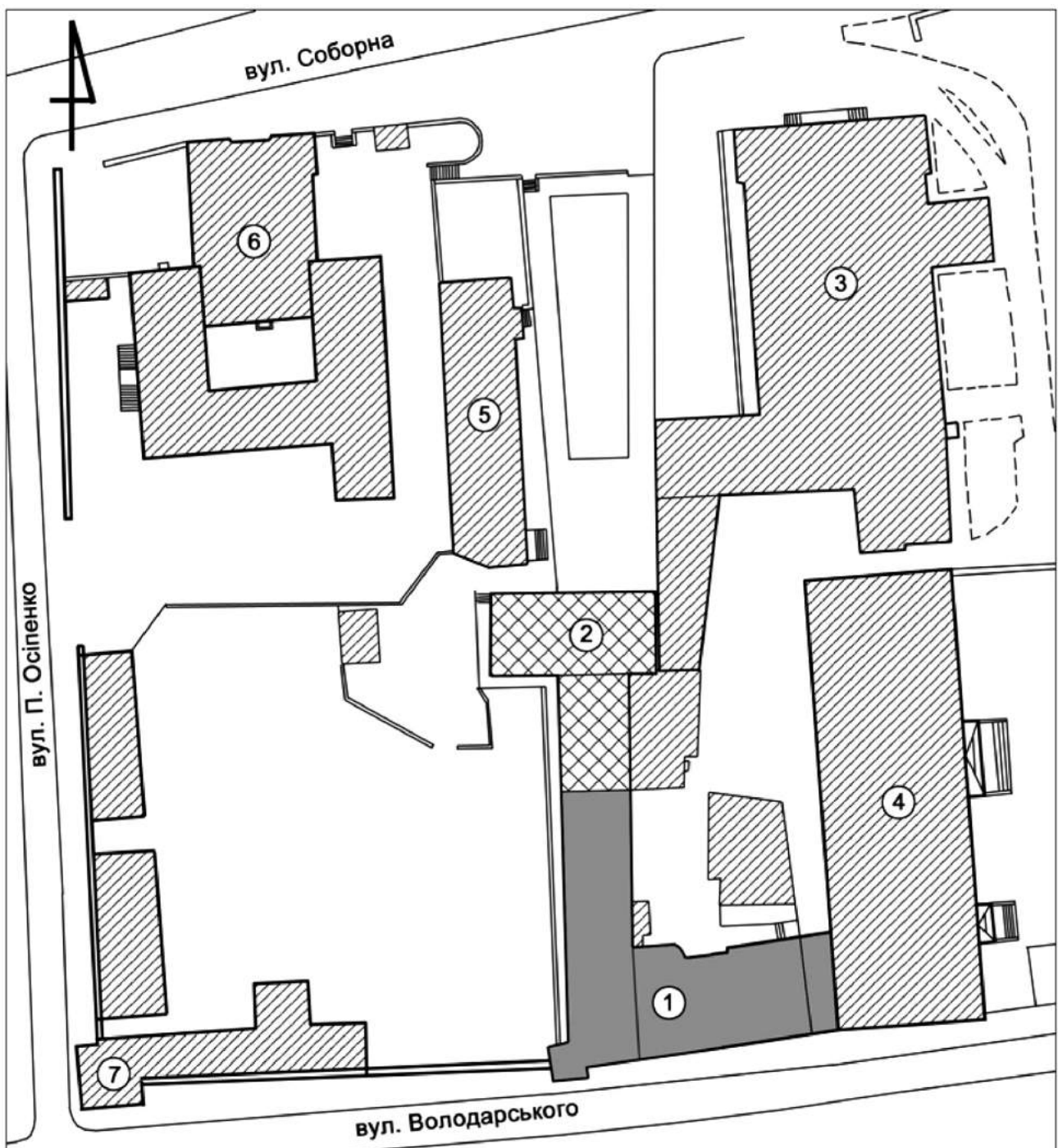

Рис. 1. План міста Вінниця

М 1:1000

- 1 - келії
- 2 - добудоване приміщення краєзнавчого музею у 60-х р. XX ст.
- 3 - Єзуїтський костел і монастир
- 4 - Колегіум
- 5 - Художній музей
- 6 - Домініканський собор і монастир
- 7 - кутова вежа Мурів і залишки оборонних стін

Рис. 2. Генеральний план пам'ятки архітектури та містобудування національного значення – келії Єзуїтського монастиря початку XVII – початку XX ст.ст.

За історичними даними активна забудова Нового міста на правому березі почалася наприкінці XVI ст., коли Вінниця стає центром Брацлавського воєводства й сюди у 1598 році переводяться з Брацлава всі урядові установи [1]. Будівництво нового замку на острові, що зайняв найважливіше місце в структурі міста, сформувало і планувальну мережу вулиць. З цього часу правий берег Вінниці активно забудовується, у тому числі, й сакральними спорудами. Першими з'являються на початку XVII ст. у Вінниці єзуїти. На кошти Брацлавського старости Валентина Калиновського будують костюл, колегіум і конвект (гуртожиток), оточуючи їх цегляними мурами з баштами (рис. 2). У 1624 році у Вінницю переводиться з Черленкова Домініканський монастир, що будується на ділянці поруч з Єзуїтським монастирем [2]. Його споруди спочатку були дерев'яні і тільки після кількох пожеж у середині XVIII ст. збудовано кам'яний монастир на одній лінії зі стінами єзуїтського монастиря. На сьогодні від монастиря збереглася більша частина стіни по вул. Поліни Осіпенко і стіна по вул. Володарського. Вони споруджені з цегли на кам'яних підмурках. Від веж, що стояли на кутах муру, залишилася тільки одна, південно-західна. Вона являє собою зразок архітектури раннього бароко і значно відрізняється від суворих простих башт Єзуїтського монастиря. Квадратна у плані, вона має закруглені кути, що фланкуються пілястрами, стіни, що розширюються до низу і покочаються на гранітному цоколі. У листопаді 1832 року монастир домініканців закривається, як один з десяти домініканських монастирів в яких була незначна кількість монахів і недостатність коштів для існування [3]. Костюл було передано православним і перебудовано у Преображенський собор, що став головним кафедральним собором міста.

Деякі дослідники вважають, що муровані стіни зі стрільницями навколо домініканського кляштору зведено 1647 р., але інші дотримуються думки, що якщо костюл був дерев'яним, то й первісні стіни навколо нього також були дерев'яними, однак поки що це питання залишається спірним [4]. Скоріш за все, мурована оборонна стіна Домініканського монастиря, якщо й стояла у XVII ст., але не об'єднувалася з муrom єзуїтського кляштору. На нашу думку мур, що зберігся дотепер, був збудований на початку XVIII ст. Про таке датування (20-і роки XVIII ст.), на підставі джерела 1797 р., говорить і дослідник історії комплексу І. Тарутінова [4].

У 2013 році на замовлення Департаменту архітектури, містобудування та кадастру Вінницької міської ради у м. Вінниця були розпочаті археологічні дослідження підставою для яких слугували будівельні роботи, що повинні розпочатися в зв'язку з розбудовою на території собору, оскільки ця територія є пам'яткою архітектури XVII-XVIII ст. під назвою «Мури» ізанесена до зводу пам'яток історії і архітектури національного значення за № 52/3.

Розкопки на території Спасо-Преображенського кафедрального собору

До того, як почати археологічні дослідження на території пам'ятки національного значення під назвою «Мури» було обстежено і зафотографовано Спасо-Преображенський собор, мури пам'ятки вздовж вулиць Поліни Осіпенко (рис. 3), Володарського та Шолом Алейхема, споруди Єзуїтського монастиря (території Дежавного архіву Вінницької області, Вінницького обласного краєзнавчого музею, обласного художнього музею). На даний момент від самих мурів залишилися стіна по вул. П. Осіпенко без кутової башти, що знаходилася на розі вул. Соборної і П. Осіпенко (рис. 3), мури по вул. П. Осіпенко, вул. Володарського і Шолом Алейхема. Слід зазначити, що територія Домініканського монастиря, а разом з нею і вул. П. Осіпенко, має схил у бік Південного Бугу. Площа у середині ділянки (від собору до мурів по вул. Володарського різниця схилу складає біля 6,0 м) була підсипана і знівельована, а зовні мур мав кам'яний підмурок, що підвищувався по мірі збільшення схилу. Оскільки ґрунт підсипки давив на стіни зсередини, мур був посилений двома контрфорсами ззовні і одним зсередини. Наріжна башта на розі вулиць П. Осіпенко і Володарського вже була змурована на широкому кам'яному цоколі біля 1,0 м заввишки, що переходив у трапецієподібну форму цегляної стіни башти (рис. 3). Вони вже були прикрашені фігурною кладкою в ренесансному стилі, що оживляло суворість оборонної архітектури комплексу. Мур по вул. Володарського був також зроблений на кам'яному підмурку біля 1,0 м заввишки і вже на ньому були складені стіни з цегли. Привертає увагу техніка кладки споруд єзуїтського монастиря, де цокольна частина стін викладена у сполученні венденської (балтської) цегляної кладки (ряд цегли «ложком», ряд – «тичком») з рядами бутового каміння на вапняно-глиняному розчині (рис. 3). Така система кладки нагадує кладку стін давньоруських храмів з подібним чергуванням рядів плінфи і каміння на цем'янковому розчині (Михайлівський храм Видубицького монастиря у Києві).

Крім обстеження мурів, було відібрано цеглу з купи на подвір'ї Спасо-Преображенського собору. Ця цегла була зібрана під час зачистки кімнати музею, що виходить вікнами у двір собору й в межах якої було зафіксоване провалля з підземними спорудами. Нами було відібрано 60 екземплярів різноманітної цегли від початку XVI – XVIII ст. до XX ст. Насамперед відбиралася цегла з клеймами, відбитками лап тварин та птахів та фігурна. Траплялась також цегла-пальчатка (литовка), що мала на одному з боків пальцеві розчоси вздовж цеглини. Така цегла з'являється на теренах Правобережної України в XIV ст. і існує майже до кінця XVII ст., а в деяких регіонах й до середини XVIII ст.

Рис. 3. Кутова вежа мурів

Розкопки проводилися методом закладання траншей на території двору колишнього автопарку філармонії, що належить зараз Спасо-Преображенському собору. Всього було закладено дві великих траншеї й одна траншея-шурф.

Траншея № 1 розміром 2,3 x 20,0 м закладена перпендикулярно до муру і паралельно келіям колишнього єзуїтського монастиря (приміщення краєзнавчого музею) з метою виявлення наявності підземних приміщень-ходів, що зафіксовані були як провалля у приміщеннях краєзнавчого музею під час ремонтних робіт та інших споруд і культурних нашарувань середньовічного періоду і нового часу. Однак продовжити траншею на північ до місця, де можна було натрапити на підземний хід не вдалося через проходження водогону.

Стратиграфія. Верхні культурні нашарування в траншеї до глибини 1,3-1,6 м склалися з будівельного сміття і буровато-сірого рихлого ґрунту з прошарками будівельної крихти з битою цеглою, що, мабуть, сформувалися під час чергового нівелювання поверхні території після перебудов, насичених матеріалами XVII-XVIII ст. (майже виключно кераміки). Під цими нашаруваннями розташовувався більш щільний однорідний шар буро-сірого кольору, в якому також траплялися фрагменти кераміки XVII-XVIII ст. Всі споруди були виявлені в цьому шарі і поглиблювалися у материк. У квадраті 4 з глибини 0,8 м від сучасної поверхні у профілі східної стінки зафіксовано контур ями, що спущена з прошарків XX ст. У квадратах 1-3 до глибини 3,0 м йшов буро-сірий шар в якому траплялися фрагменти кераміки XVII-XVIII ст. Така ж картина спостерігалася й в інших квадратах. Найбільш потужне скупчення артефактів припадає якраз на квадрати в яких зафіксовані споруди. Скоріш за все, споруди було засипано культурним шаром під час нівелювання поверхні у середині XVIII ст., коли почалося будівництво костельу.

Знахідки. По всій площі траншеї у культурних нашаруваннях трапляється в основному кераміка XVII-XVIII ст., хоча фіксуються й фрагменти керамічних виробів XVI ст. Асортимент посуду достатньо великий, але відзначимо, що в більшості це кераміка столового призначення. Багато знайдено фрагментів дрібних тарілок, вкритих зеленою і жовто-коричневою поливами з під поливним прокресленим або штампованим орнаментом, найчастіше у вигляді багаторядної чи зигзагоподібної хвилі по крисах. Як правило крила вкриті зеленою поливою, а емкість – жовто-коричневою. У квадратах 9-10 над спорудою № 4 і ямою № 3 зібрано окрім дрібних фрагментів кераміки XVII-XVIII ст. кілька фрагментів горщиків XVI ст.

Споруда № 1. Посередині траншеї в квадратах 5-6 на глибині 1,5 м відкрито фрагмент муру 1,4 м завширшки з аркою, складений з цегли різних розмірів на вапняному розчині. Між двома стінками траншеї у мурі зафіксовано стовпову яму 0,3 м діаметром і глибиною 0,35 м. З південного боку стіни було вибрано заповнення котловану 1,2 м завширшки і поглибленого у передматерик на глибину 2,5 м. Спочатку було зафіксовано на глибині 2,5 м у квадраті 5 як яма 3, що примикала до кладки № 1 на ширину 1,2 м і до глибини 4,68 м (материк). Вона була заповнена нашаруваннями сіро-коричневого кольору з прошарками глини, насиченими матеріалами XVII-XVIII ст. Можливо, це був більш ранній мур монастиря, споруджений за письмовими даними у XVII ст. і після його руйнації було споруджено новий мур, що існує і дотепер.

Знахідки. У заповненні споруди знайдено багато фрагментів кераміки XVII ст., переважно столового посуду. Найчастіше вони бувають світло глиняні з розписом червоною фарбою по вінцях і плічках. Привертає увагу фрагмент верхньої частини горщика, у якого між нижньою частиною вінця знаходиться глиняний перетин, що закриває половину отвору. Такий горщик трапляється вперше під час археологічних розкопок пізньосередньовічних шарів. Скоріш за все, це був рукомийник або горщик-цідилка і цей перетин не дозволяв переливатися рідині через край. Іноді трапляються горщики, що мають утор (підріз в місті переходу денця у тулуб). Такий прийом притаманний горщикам кінця XVII-XVIII ст.

Крім керамічного та скляного посуду у споруді було знайдено невеликі фрагменти кахель. Всі кахлі з рельєфним орнаментом геометричного і рослинного характеру і датуються XVII ст. Привертають увагу товстостінні карнизні наріжні кахлі, з достатньо примітивним крупно фігурним рельєфним орнаментом. Такі кахлі зазвичай датуються кінцем XVI – першою половиною XVII ст.

Споруда № 2. Проявилася на глибині 1,8 м від поверхні в квадратах 7-8, як аморфна пляматемного кольору з включенням фрагментів печини, вугликів, перепаленої глини і насичена фрагментами кераміки XVII-XVIII ст. Вона пересікала траншею поперек. Найбільша її глибина сягала 6,3 м у західній стінці споруди. Ймовірно, це був підземний прохід вирізаний у материк, що провалився і поступово засипався під час нівелювання поверхні. Він мав розлогі сходинок у бік західної стінки траншеї, що примикали до східної стінки траншеї. Зверху над ходом знаходилися завали, мабуть, зруйнованих стінок і черенів глинобитних печей. З поверхні цей хід було перекрито величезною сучасною сміттевою ямою. Заповнення споруди, в основному, складалося, як і інших відкритих об'єктів, з фрагментів керамічних виробів XVII ст. У темно-сірому гумусованому шарі заповнення ходу на глибині 5,0-6,0 м знайдено фрагменти кераміки XIII-XIV ст. і кістяний гребінь того ж часу. Цікавою є знахідка на глибині 3,5 м фрагментів сирцевої цегли, що говорить про використання прийомів східного домобудівництва. У заповненні споруди на глибині 3,5-4,0 м знайдено монети XVII ст. серед яких є і монета Сигізмунда Старого 1523-24 рр.

Знахідки. У заповненні споруди зібрано багато фрагментів столового і кухонного посуду. Насамперед, це фрагменти горщиків XVI ст. Серед посуду трапляються фрагменти мисок ідентичних зібраним у споруді 1. З індивідуальних знахідок зібрано фрагменти скляних виробів, що датуються XVII-XVIII ст. На глибині 5,6 м знайдено фрагмент кістяного двобічного гребня зробленого з рогу корови (рис. 4, 2). Крім цього у заповненні споруди знайдено сланцеву пластину з борговим записом польською мовою XVII ст. (рис. 4,3).

Споруда № 3. Фрагмент ще однієї споруди, більша частина якої заходила у західну стінку, відкрито в південній частині траншеї у квадратах 2-4 на глибині 3,0 м у передматериковому шарі. Вона виходила у траншею кутом з західної стінки. Ледве помітними сходишками дно споруди опускалося у низ. Під західною стінкою траншеї її глибина сягала 5,6 м від поверхні. У верхній частині споруди, над нею зібрано кераміку характерну для XVII-XVIII ст.

Заповнення саме споруди складалося з темно-сірого з коричневим відтінком ґрунту, насиченого фрагментами кераміки XVII-XVIII ст. і починалося з глибини 2,9-3,1 м, з рівня материка. Серед знахідок траплялися, в основному, фрагменти столового посуду, в більшості вкритого поливою високої якості жовто-коричневого і зеленого кольорів різних відтінків. Всі вони відповідають знахідкам як у шарі так і у інших спорудах і датуються широко XVII-XVIII ст. З індивідуальних знахідок у споруді знайдено фрагменти віконниці, скляних виробів, кістяний мундштук, глиняне пряслице (рис. 4, 1) та інші вироби.

Дуже цікавими є знахідки коробчастих кахель з вишуканим рельєфним зображенням грифона та рослинним орнаментом, виконаним в ренесансному стилі, ймовірно, італійського походження, притаманному західноєвропейському мистецтву кінця XVI – початку XVII ст. Вони неполивні, з румпою, що охоплює край пластини. Трапляються кахлі грубі, недбало зроблені, товстостінні з товстою (до 1,2 см) румпою.

Споруда № 4. Розміром 1,25 x 2,0 x 2,3 м. Виявлена у північно-східному куті квадрату 10 на глибині 2,86 м. Фіксується на рівні передматерика аморфною темно-коричневою плямою овальної форми. Спочатку була зафіксована як яма 6 з підб'єм, що заходив у західну стінку траншеї. Над спорудою знайдено фрагменти кераміки XVI ст. У заповненні споруди темно-коричневого кольору з включенням фрагментів глини, вугликів, кісток тварин фіксуються в основному матеріали XVII ст., незначна кількість XVII-XVIII ст., а також окремі фрагменти кераміки XVI ст.

Знахідки. фрагменти керамічних та скляних виробів. Це горщики, переважно сіроглиняні орнаментовані рифленням або лощинням, покришка, тарілки та кілька фрагментів невизначеного посуду. Двома уламками представлені пічні кахлі – лицьова та карнизна. На глибині 3,4 м від сучасної поверхні виявлено один фрагмент посудини з прозорого гутного скла прикрашеної припаяними валиками один з яких рифлений. Посуд датується XVII–XVIII ст.

Таким чином, на нашу думку, споруда № 4 була споруджена у XVII – XVIII ст., а засипалася протягом тривалого часу у XVIII ст.

Яма № 1. Фіксується у південній частині східного профілю кв. 3 з глибини 1,5 м від сучасної поверхні. Спущена з сірого, насиченого будівельним сміттям шару 0,4 м завширшки. Глибина 1,2 м. Має розширення до дна 0,6 м. Заповнення ями має три шари: нижній – пухкий гумус насиченого коричневого кольору, середній – щільний гумус насиченого коричневого кольору, верхній шар фіксує період засипання ями – це скупчення вапняку, цегли та каміння.

Знахідки, що походять із ями № 1 небагаточисельні. Це денце димленого горщика, дрібні фрагменти кахлів XVII–XVIII ст. вкритих зеленою поливою, уламки кісток тварин. Індивідуальна знахідка накладки на ручку ножа, орнаментована горизонтальними врізаними смугами (рифленням), зі слідами заліза від корозії леза.

За керамічним матеріалом яма датується XVII–XVIII ст.

Яма № 2. Виявлена у південній частині східного профілю кв. 4. Фіксується з глибини 0,86 м від сучасної поверхні – впущена з рівня засипки поверхні будівельним сміттям XX ст. Має прямокутну форму з трохи заокругленим по кутах дном, ширина – 0,75 м. Заповнення – пухкий гумусований ґрунт із фрагментами сучасного скла. Яма перекрита потужним шаром будівельного сміття. Датується XX ст. Знахідок немає.

Яма № 3. Виявлена у північній частині траншеї у квадраті 9 з рівня материка на глибині 2,8 м темного кольору гумусована пляма овальної форми. Її розмір зафіксувати не вдалося, оскільки вона була частково знищена великою сміттевою сучасною ямою та спорудою № 2. Залишився тільки невеликий сегмент ями. Глибина ями від рівня виявлення – 0,43 м. Стінки вертикальні, дно пласке. Заповнення – коричневатий гумусований ґрунт із дрібними фрагментами битої цегли, прошарками суглинку, насичений вугликами. Можливо, це залишки якоїсь споруди, що була зруйнована сміттевою ямою XX ст.

Знахідки. У заповненні ями і над нею трапляються переважно фрагменти керамічного посуду, що датуються загалом кінцем XVI – XVIII ст.

Траншея № 2 Розміром 2,3 x 10,0 м. Закладена посередині не заасфальтованої досліджуваної території в напрямку північ-південь з метою перевірки культурних нашарувань і можливих архітектурних залишків. Загальна глибина траншеї сягала 3,5 м.

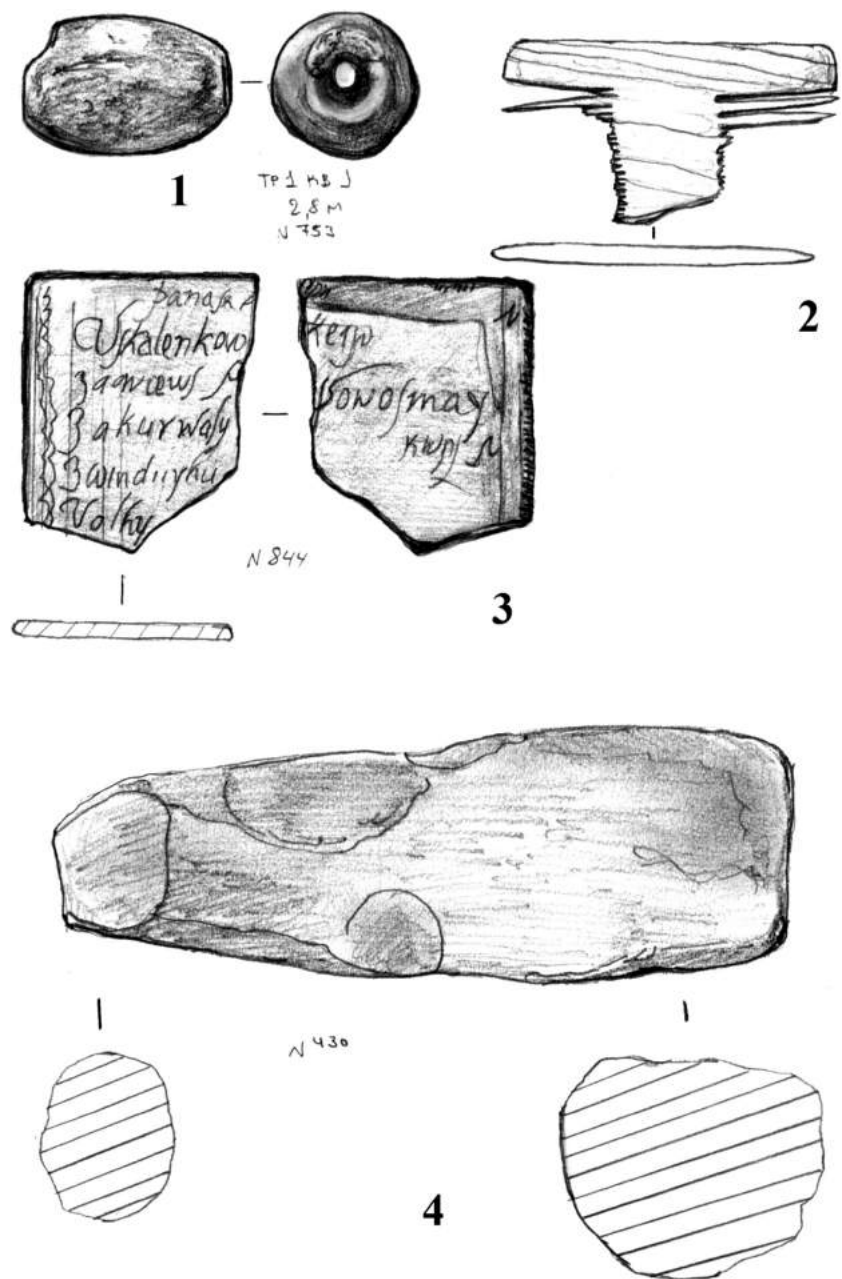

Рис. 4. Речовий матеріал з досліджень

зі слідами заліза від корозії леза.

Стратиграфія. Культурні нашарування траншеї склалися з мішаних прошарків будівельного сміття, каміння, фрагментів цегли, перевідкладених під час нівелювання поверхні у різні періоди. У південній частині траншеї у кв. 5 на глибині 1,5 м відкрито фундамент споруди, складений з бутового каміння змішаного з фрагментами цегли-пальчатки, залитої глиняно-вапняним розчином. Фундамент погано зберігся, його майже не можливо повноцінно зафіксувати. На глибині 1,7 м у середній частині траншеї відкрито залишки цегляної кладки в дві цеглини, що мабуть, була стінкою склепу, оскільки в цій траншеї в культурному шарі всюди траплялися фрагменти людських кісток із зруйнованих під час перепланування поховань. Залишки поховань було відкрито нижче між стінкою склепу і фундаментом споруди. Крім цього, в перевідкладених нашаруваннях знайдено два черепи. Культурні нашарування траншеї склалися з шарів будівельного сміття і перевідкладеного ґрунту. Знахідок небагато (дрібні фрагменти кераміки XVIII-XIX і XX ст. та цегли-пальчатки), але на глибині 1,9-2,5 м знайдено поодинокі фрагменти кераміки XVI ст. Крім цього, у культурному шарі на глибині 2,3-2,6 м в квадраті 4 знайдено жіночий перстень з вставкою овальної форми.

Споруда № 1. Проявилася на глибині 1,2 м в квадраті 5 під сучасним сміттям як розвал фундаменту кладки. Фундамент з рваного каменю і фрагментів цегли в тому числі й пальчатки, яку, мабуть, було взято з споруд більш раннього часу, залитий глиняним розчином. Він перетинав траншею поперек. Знахідок окрім дрібних фрагментів кераміки XIX-XX ст. і цвяхів того ж часу, не траплялося.

Споруда № 2. Проявилася на глибині 1,3 м як скупчення каміння й фрагментів цегли. Під час розчистки виявилася кладка з каменю і цегли, що чергувалася рядами. Вище вона переходила у цегляну кладку з цегли-литовки в одну цеглину, що утворювала, мабуть, коробове склепіння, частина якого збереглася. Скоріш за все, ця споруда була склепом, що був зруйнований. Зовнішній бік склепу був утеплений у материк. Знахідок немає.

Споруда № 3. Розташована у квадратах 1-2. Зафіксована на глибині 1,05 м у північній частині траншеї. До неї було відкрито фрагмент кам'яного фундаменту, або цокольної частини споруди складеної на вапняному розчині з ретельним обгісуванням. З зовнішнього боку стіни залишилися ями від стовпів опалубки або дерев'яних будівельних конструкцій. Над стіною і зсередини споруди фіксувався товстий шар зітлілого дерева і залишки пожежі. Стіна, скоріш за все, була потинькована. На її внутрішній вертикальній поверхні чітко простежуються сліди кладки в два прийоми. Зсередини споруди шар зітлілого дерева опускався униз. Під час розчистки заповнення споруди справа від стіни було зафіксовано завали опаленої до коричневого кольору глини з відбитками стінок мискових кахель з раструбом разом з фрагментами кахель, з чого був зроблений висновок, що це розвал кахельної груби, що, мабуть, впав з другого поверху дерев'яної споруди під час пожежі. За кахлями грубу попередньо можна віднести до кінця XV – початку XVI ст., але це потребує досконалішого вивчення. Тут же, у заповненні споруди знайдено бронзовий двосвічний канделябр на круглій підставці, ключ, ручка залізна від сундука. Ця споруда на території колишнього домініканського монастиря нашоухує на думку, що на цьому місці могла знаходитися церква, або костюл більш раннього часу ніж відомо за письмовими джерелами.

Знахідки. У заповненні споруди було знайдено багато фрагментів мискових кахель з раструбом. Вони мали розмір отвору 14,5x14,5 см з діаметром дна біля 5,0-6,0 см. Крім мискових кахель у заповненні споруди знайдено фрагменти коробчастих кахель з рельєфним геометричним орнаментом, що датуються початком XVII ст., а також фрагменти горщиків XVI – початку XVII ст.

Таким чином, споруда № 3 являла собою дерев'яну будівлю кінця XV – першої половини XVI ст., що була спалена й більше не відновлювалася.

Поховання 1 (часткове) Розташоване у квадратах 3, 4. на глибині 3,1 м (верхній край поховальної камери) – 3,65 м. від рівня сучасної поверхні. Орієнтоване на північ. Межі поховальної камери читаються лише у її північній стінці. Череп у фрагментах та частина посткраніального скелету були виявлені у підвішеному стані над похованням. In situ було зафіксовано кістки ніг, тазу, 7 поперекових хребців, частково – окремі кістки кисті лівої руки. Заповнення поховальної ями – суглинкове. Поховання чоловіче, на що вказує масивність великих гомілкових кісток та вузький таз.

Знахідки. У заповненні поховання знайдено фрагменти цвяхів – 4 шт. залізні, ковані, чотирикутні у перерізі, значно пошкоджені корозією. Довжина 1,0–2,5 см, діаметр – 1,2 см. Фрагменти гудзиків (9 шт.). Були виявлені із рештками поховання у заповненні. 6 одиниць виготовлені з заліза, мають діаметр 2,3 см. Решта – залізні гудзики покриті мідним сплавом (рис. 208, 1-6). Діаметр – 1,4 – 1,9 см. Датуються XVII – XVIII ст.

Поховання 2. Розташоване у квадраті 3, нижче поховання 1. Збереглося частково Орієнтація небіжчика – західна. Досліджено лише нижню межу поховальної камери, та нижню частину кісток нижніх кінцівок. Знахідок не виявлено.

Поховання 2 датується XVII – XVIII ст. Умовно (!) вважається передуючим похованням 1, однак, через часткову дослідженість першого, не можливо визначити хронологічне співвідношення поховань.

Поховання № 3 представлено знахідкою черепа, що вірогідно належав літній жінці, у західній стінці квадрату 2 траншеї № 2. Глибина знахідки від рівня сучасної поверхні – 2,55 м. Кісток посткраніального скелету поруч не виявлено.

Траншея № 3. Закладена на відстані 10,0 м від траншеї № 1 на захід для перевірки продовження муру в західному напрямку. Фрагмент муру було відкрито на глибині 1,0 м від поверхні. Він складений з каміння на вапняному розчині і продовжує напрямок муру в траншеї № 1. Можливо, це був більш ранній мур монастиря, що за письмовими даними був споруджений у XVII ст.

Стратиграфія. Культурні нашарування у траншеї склалися з верхніх шарів будівельного сміття, бурого-сірого більш щільного шару з включенням фрагментів цегли, дрібного каміння, вугликів і темно-сірих та глинистих прошарків. Цей шар лежав на передматериковій глині жовто-бурого кольору. Материк знаходився на глибині 2,5 м.

Знахідки. Знахідок майже не траплялося за виключенням придонної частини керамічного кубку, знайденого на глибині 1,4 м в перевідкладеному стані.

Отже розкопками на території кафедрального Спасо-Преображенського собору у 2013 році було виявлено у траншеї № 1 залишки муру більш раннього часу (XVII ст.), після руйнації якого, мабуть, було споруджено новий оборонний мур на початку XVIII ст., що об'єднував два монастиря: єзуїтський і домініканський, причому новий мур Домініканського монастиря з наріжними баштами у стилі раннього бароко було прибудовано до східної башти Єзуїтського монастиря. Під час оборони від нападників обидва кляштори були єдиною фортецею.

У траншеї № 1 відкрито дві споруди, одну з яких (споруда 2) можна трактувати як фрагмент зруйнованого підземного ходу (?), що був викопаний у материку і його склепіння з часом впало й було засипане сміттям сучасного походження (XX ст.). До ходу вели сходишки 0,2-0,3 м заввишки, що починалися у східній стінці траншеї.

Ще одна споруда (№ 3) також була вирита у материку і заходила сходишками в західну стінку траншеї. Обидві споруди, мабуть, були збудовані раніше внутрішнього муру. На наявність заселення цієї території у XVI ст. вказують, хоч і нечисленні знахідки кераміки XVI ст., по всій площі розкопів, а також монета часу Сигізмунда Старого (1523-24 рр.).

Дуже цікавий, відкритий у траншеї 2, фрагмент дерев'яної споруди на мурованому фундаменті з глинобитною грубою з мискових кахель, що попередньо датується кінцем XV – початком XVI ст. Знахідка в споруді канделябру на дві свічки дає можливість попередньо визначити цю споруду як сакральну. Загалом, на основі даних археологічних досліджень можемо констатувати, що ця територія вже була заселена в XVI, а можливо і в XV ст.

Таким чином, наявність залишків підземного ходу (?), монет початку XVI ст. і одиничних знахідок XIII-XV ст. дозволяють зробити попередні припущення про існування на цій території давньоруського поселення і міста XV-XVI ст., що дає підставу для подальших археологічних досліджень з метою уточнення даних про відкриті об'єкти і, по можливості, їх повного відкриття, консервації і пристосування для відвідування туристами.

Разом з відкритими у 2005-06 рр. залишками замкового пригородку XIII-XV ст. на території литовського замку у Старому місті (можна зробити на цій території часткову реконструкцію замкових оборонних споруд з експозицією археологічного матеріалу), городищем давньорусько-литовського часу на території лікарні ім. Ющенко та архітектурними пам'ятками Вінниці (палац на Кумбарах зі сходами роботи відомого архітектора Артинова та інші) і фонтанами одержимо чудовий туристичний маршрут по Вінниці з подальшим включенням в нього пам'яток (палаці, замки, сакральні споруди, археологічні пам'ятки) Вінницької області.

Список використаних джерел та літератури

1. Вінниця. Історичний нарис. – Вінниця, 2007.
2. Олександр Біруля. Архітектурна історія Вінниці. – Вінниця, 1930. – С. 14.
3. Батюшков П.И. Подолия. Историческое описание. – Спб., 1891.
4. Олександр Біруля. Архітектурна історія Вінниці. – Вінниця, 1930. – С. 23;
5. Тарутинова І. В. Памятник архитектуры XVIII века охр. № 55/3. Монастырские стены Доминиканского монастыря в г. Виннице. Башня и Муры. Том II. Книга 2. Историческая записка. – К., 1990.